

1927-28.

Birincata kiadott.

J. Maffly Ede

D. Maffly V. János

professor uraknak.

Debrecen, 1928. március 16.

Elfiztetem
Debrecen 1928. március 14.
Köszönettel.

Elfiztetem.

Debrecen 1928. március 16.

Dr. Maffly János

Dr. Maffly János
e. i. déván.

Kárterítési kötelezettség
a közgazdasági jog világában.

Ipta: Hollós Olivér jogszigorló.

(Jogtudori értékelés.)

A 2411

2.

Forrásmunkák:

Fritz Fleiner: Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts. Tübingen, 1912.

dr. Halmai Gusztáv: A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiiban. 1915.

dr. Kmety Károly: A magyar közigazgatási és pénzügyi jog kézikönyve. Budapest, 1911.

Magyarországi Rendeletek Tára.

Magyar Törvénytar.

dr. Márffy Ede: Magyar közigazgatási és pénzügyi jog.
Budapest, 1925.

Otto Mayer: Deutsches Verwaltungsrecht. München-Leipzig, 1914.

dr. Tomcsányi Móric: A magyar közigazgatási jog alap-
intézményei. Budapest, 1926.

dr. Tomcsányi Móric: A vagyoni felelősségelőr a közigazga-
tásbau. Budapest, 1905.

Góth Lajos: Magyar magánjog. Debrecen, 1914.

I. Bevezetés. A közigazgatási kárterítési kötelezettség fogalma.

Az államnak feladata a területén élő állampolgárok megélhetését, boldogulását elősegíteni és biztosítani. Régebben az ún. rendőrállam a feladatát a főhatalom birtokosának felfogása szerint iparkodott megvalósítani. A jó, a helyes, a célravezető az volt, amit az uralkon lévők megfelelőnek találtak a körülményi véleményüket, akaratukat alárendelt közegek útján érvényesíthették. Semmi korlátja nem volt annak, hogy azt, amit helyesnek tartottak, akár kényszerrel is keresztülvihessék. Hiszen a főhatalom mindhárom ága, a törvényhozó, a bírói és a végrehajtó hatalom egy kézben összpontosult. A polgárság jogai, szabad-

sága — amennyiben arról, e korban egyáltalán beszélhetünk — csak illuzórius, mivel ugyanaz a fórum irányítja a törvény alkalmazását, mely azt létrehozta és az ítéletet végre is hajtja. Itt diszkrécionárius hatáskör tehát úgyról-ván korlátlan.

Montesquieu „L'Esprit des lois“ című korokalkotó művében rámutat a főhatalmi ágak elválasztásának fontosságára. Szerinte, ez az elválasztás nemcsak, az észszerű munkamegosztás szempontjából szükséges, hanem azért is, mert ha a három állami funkció végrésére az alkotmány nem szervez külön-külön szervezmeket és preket egymástól államjogiilag is el nem választja, úgy a közhatalom zsaruköriggi fajul.¹ Elméletét az egyes államok magukéiv is tették s, bár ennek szigorú keresztülvitele a gyakorlatban lehetetlen, mindamellett az egyes főhatalmi

¹ Márfly E.: i. m. (It közigazgatás fogalma.)

ságakat függetlenítették egymástól. Átváltal, hogy más-más forum alkotja, alkalmazza s hajlja végre a jogszabályt, az egyes életviszonyok bizonyos objektívabb rendezése vált lehetővé, bár a diszkrécionárius hatáskörök még mindig igen tág tere nyílt.

A mai szabadkereseti gazdasági és társadalmi rend alapján álló államban az egyes polgár maga határozza, szabja meg a boldogulására alkalmas módot, s ezt az állam támogató tevékenységével előmozdítani, megkönnyíteni hivatott. A jogállamnak privileg a diszkrécionárius hatáskör teljes kiküszöbölésére kell törekednie, illetve a gyakorlatban azt a legszűkebb térére kell korlátoznia. A jogállamban ugyanis minden egyes hatósági tevékenységnek törvényes alappal kell bírnia. Hiszen a jogállamban rendezett közigazgatás van, a jogállam a közigazgatás törvényességét jelenti.^{2.} Mivel azonban a

törvényhozó hatalom az egyes életviszonyok szabályozásánál azok számtalan változatára előre nem tervezkedhet ki, kénytelen a bírói, illetve végrehajtó hatalom birtokosainak bizonyos, sokk terére korlátozt, diskrecionárius hatáskört engedni. Azonban az egyes hatóságoknak a diskrecionárius hatáskörön belüli tevékenysége is törvényes alapon, a törvény korlátozta kört kell, hogy történjen.

Míg a törvényhozás az egyes életviszonyoknak csupán általános szabályozását adja, a közigazgatás hivatott az állami feladatokat a felmerülő, konkrét esetekben való megvalósításra. A közigazgatás ezen tevékenységének, még ha diskrecionárius hatáskörön belül működik, a törvényes kereteken belül kell történnie.

Az általános, törvényes szabályozás következtében az egyes állampolgároknak

jogai és kötelezettségei is plimerést, illetve szabályozást nyertek. Elsősorban az u. n. szabadságjogok, melyek az állampolgároknak bizonyos körön belüli, az állami, hatósági beavatkozástól mentes, szabad tevékenységét biztosítják. Ugyancsak törvényes alappal kell bírnia az állampolgárok mindevenni megterhelhetőségének is. Így csupán a törvényhozás által adott felhatalmazás alapján hajtható be adó, állítható ki az újonjuttalék, stb.

A közigazgatás törvényserűsége megkívánja, hogy, amint a jogok egyenlő elvi alapon illetik meg az egyes állampolgárokat, így a köteleességek is ugyanazon körös alapon terheljék őket. Ebből következik, hogy, ha a közigazgatási hatóságok törvényes felhatalmazás alapján valamely szabályt megalkotnak, így

ra már hatályban lévő szabály mindenkire, kivétel nélkül, alkalmazandó. Tehát egyes, konkrét felmerülő esetekben a már érvényben lévő szabály nem függeszthető fel, legfeljebb akkor, ha az a gyakorlatban nem vált be s teljesebb hatállyal kívül helyettesítik.^{3.}

Az állampolgár negatív, passzív alanyi jogának tekinthető, hogy tőle egy nyilvános kötelezettség teljesítését csak oly mértékben és módon követeljük, amilyen mértékben és módon azt a törvény előírja.^{4.} Ez a kötelezettségek törvényserűségét jelenti. Ha tehát egy állampolgártól valamely, törvényes alappal nem bíró szolgálattal követelnek, az az alanyi jog megsértése; ily szolgáltatás

^{3.} Mátyffy E: i. m. (A közigazgatás törvényserűsége.)

^{4.} Tomcsányi M: A magyar közigazgatási jog. (A közigazgatási alanyi jogokról.)

teljesítése kárterítési igényt eredményez. A magános bizonyos korlátok között megelőzésekkel tartozik a közigazgatási hatóság rendelkezésének és megelőzéseknek is, mert kénytelen, de azt vitatja, hogy ebből részére jogtalan kárnyom származott, melyet nem volt módjában elhárítani.⁵

Van az állampolgároknak pozitív joguk is, ami valaminek tevésére, esetleg valamely pozitív állami tevékedés igénybevételére jogosít. Megilleti még az állampolgárt bizonyos reflexjog is, melynek megsértése azonban nem eredményez kárterítési igényt. Így p. o. ha a térzene ablakom alatt szól, azt hallgathatom, de, ha onnan elvonul a zenekar s mások játszik, ezért

⁵ Törvényi: a vagyoni felelősség elve. (Az állami vagyoni felelőssége a közhatalmukról hivatalos eljárásait magánosok irányában.)

követérisítést nem kérhetek.

Azon állampolgár tehát,
 aki az állammal szemben több, vagy oly szol-
 gáltatást teljesített, melyre törvényesen kö-
 telezhető nem lett volna, közigazgatás-
 jogi kövételre jogosult. Az állam ezen köv-
 telési kötelezettsége szükség szerű követke-
 menye minden oly értelmű intézkedésnek,
 vagy határozatnak, amely megállapítja, hogy
 adott esetben valamely szerve egy bizonyos
 szolgáltatás kövételére, pontosabban felvé-
 telére vonatkozó illetékességét, illetve hatá-
 s-körét túllépte.⁶

⁶ Steiner: i. m. (Anspruch- und pflichtvergründende Staatsakte.)

II. A hátréitési kötelelem keletkezése.

Visszajárunk meg közelebből a közigazgatási hátréitési kötelezettség létrejöttének okait! Amint vannak jog és jogellenes viselkedésből folyó hátréitési kötelesek a magánjogban, épp úgy ismeri a közjog is az ugyanezen forrásokból eredő hátréitési kötelezettségeket. A közjogi hátréitési igény alapja tehát ugyanez lehet, mint a magánjogié. Így jogos magatartásból származóan is állam hátréitési kötelezettsége, ha az egyes polgár jogát sértő ténykedés törvényen, vagy törvényes felhatalmazással

^{1.} Tömesényi dt.: A magyar közigazgatási jog. (Közjog-magánjog)

háson alapul (p. o. kiszájtítás, pseten). It jogállam-
 nak kötelessége ugyan az állampolgárok jo-
 gát tiszteltesen tartani, azonban a közigar-
 tásban, a konkrét állami feladatok meg-
 valósítása körben előállhat az a helyzet,
 hogy az egyes érdeke a köz érdekekkel össze-
 ütköznek. Ugyan psetben, ha a köz szem-
 pontjából fontos feladatok más módon meg-
 nem valósítható, az egyes érdekét fel kell
 áldozni. Ez az érdekjelenség azonban a jog-
 államban csak törvény, illetve törvényes fel-
 hatalmazás alapján történhet s az egyes
 állampolgárt az őt ért sérelemért, jog-
 hátrányért kárpótolni kell. It állampol-
 gárt, ért hátrány lehet tulajdonjogának
 korlátozása, vagy teljes megsemmisítése (p. o.
 ideiglenes kiszájtítás, requirálás), bizonyos

Különös szolgáltatások (p. o. árva esetén kény-
 szem munka), végül valamely közalkalmazott,
 vagy közhatalóság által hivatalos hatásköré-
 ben, esetleg ennek túllépése folytán, sho-
 rott kár. Különösen ex utóbbi esetben képe-
 xi a kárterítési kötelelem alapját jogellenes
 magatartás. Itt a közalkalmazott, kinek jog-
 ellenes magatartása, ténykedése a kárt elő-
 idézte, az egyes vonatkozó tétles rendelkezé-
 zések értelmében a kár megtérítésére - köi-
 vetve, vagy közvetlenül - kötelezhető. Itt
 egész közigazgatási szervet működése a
 közhivatalnokok ténykedésén nyugozik.
 Nincsen az a hivatalnok és nincsen az
 a közigazgatási intézkedés, melyre a
 vagyoni felelősség szempontja ne vo-
 natkozna. Ex tunc a közigazgatási

működés legfőbb birtosítékát.^{Ri.}

Li. Gomespauji M: "A vagyoni felelősségetve. (Az állam vagyoni felelőssége.)"

III. A közigazgatási kártérítési kötelelem alanyai.

A kötelelem létrejötteinek általános előfeltételei.

A közigazgatási kártérítési kötelelem jogszabított alanya a sérelmet szenvedett állampolgár, illetve ennek jogutóda, kártérített alanya pedig rendszerint maga az állam. Elméleti szempontból, elvileg mindig magát az államot kell a kártérítésre köteles alannak tekintenuink. Itz egyes tételes rendelkezések ugyan az igényt gyakran csupán a közalkalmazottakkal szemben érvényesítetőknek ismerik el, azonban a közalkalmazott hivatalos hatáskörén belül az állam szerve (nem képviselő!) s így természetesen magának az

államnak ténykedése.

A régebbi teóriák szemüké-
 pen sem akarták elismerni azt, hogy az alattva-
 lónak az állammal, a főhatalommal szemben
 ilyen igénye lehet. Ezt a felfogást orvosok is
 próbálták alátámasztani, hogy maga az ál-
 lam, a főhatalom az, mely valamely igénynek
 kivényt szerez; nem lehetséges tehát, hogy az in-
 magát - modern műkövel élve - elutasítal-
 ja. Később elismerték már az állam körteré-
 téni kötelezettségét, s ezt különböző elméletekkel
 igazkoodták megmagyarázni, indokolni. Így a
 szerzett jogok elmélete szerint az állam va-
 lamely meglévő alapj jog korlátozása, vagy
 elvonása miatt körterítéssel tartozik. Ezen
 teoria a pseudóállamban keletkezett, mint
 a polgárság jogainak egyetlen biztosítója.

Érvel akarták ugyanis az egyesek jogait az államkatalom önkényével, túlkapasáival szemben oltalmanni. A különös áldozat („besondere Opfer“) elmélete szerint az állampolgárt csak akkor illetheti követhetés, ha az őt ért sérelem tényleg különösen súlyos áldozatot jelent részéről. Ezen elméletnél hiányzik minden, a törvényes szabályozás bázisául szolgálható, objektív alap s az igény elismerése teljesén a bíró, illetve az annak elbírálására illetékes hatóság szabad belátására van bízva.¹ Ellenkezőt ex p. közérnyegatas törvényserűségének elvével is, mely szerint az állampolgárok a közterheket egyenlő mértékben, illetőleg axonos alapon viselik.

Ma már valamennyi törvény-

¹ Fleiner: i. m. (Öffentliche Entschädigung.)

korás elismeri, elvileg az állami közigazgatási
 kötelességek kötelezettségét. A kötelességek igény
 érvényesíthetőségének vannak bizonyos általános
 előfeltételei, azonban a közigazgatási köte-
 lességek kötelezettség rendszeres szabályozásánál, ko-
 szifikálásánál tulajdonképpen egy állami tör-
 vényhozásában se találhatjuk. A legtöbb tör-
 vényhozás pontosan szabályozza a hivatali-
 lást és az ezzel kapcsolatos körpötlést,
 váltásait, továbbá egyes köralkalmazottak
 által okozott károk megtérítését; ez utób-
 bit azonban nem egyöntetűen.

A közigazgatási kötelességek
 kötelezettségét legkevésbé, legkimerítöbben a
 francia jog szabályozza. Ez rendszerét az ál-
 lami emberi jogok elvélete, tehát közjo-
 gias felfogás alapján fejlesztette ki. A né-

met jogrendszerben a kérdés, egyes esetektől eltekintve, kodifikálva nincs, miéértis itt főleg a szokásjog, a bírói gyakorlat az irányadó. A gyakorlat alapját elsősorban az általános magánjogi elvek képezik.

Itt, egyes közigazgatásjogi kérdések elbírálásánál, az egyes fogalmak meghatározásánál általában láthatjuk a francia és a német felfogás közti különbséget. Míg a franciák a közigazgatási jog rendszerét, mint a magánjogtól különböző, önálló jogrendszert építik fel, addig a németek a közigazgatási jogot a szülésgörök képest némileg transformált magánjognak tekintik s az egyes fogalmakat is a magánjogi jogelvek alapján ismerteknek meghatározni (p. o. közigazg.).

21.

A közigazgatási körtérítési köte-
lem kötelezett alanya, mint fentebb említettük,
rendszerint maga az állam, mely azonban je-
terhet, ha a kötelezettség jogellenes magatartá-
sán alapul, a kört okozó hatóságra, illető-
leg közalkalmazottra igyekezik közvetlenül
átkéríteni s ezt a jogát jogelvi úton is pr-
vényesítheti. Jogos magatartáson alapuló
körtérítési kötelelem kötelezett alanya rendszer-
int az az alakulat (hatóság, testület, ter-
mészetes, vagy jogi személy), melynek érdeké-
ben, illetve javára valamely állampolgár
jogkörébe való beavatkozás történt. ^{2.} ^{3.} ^{4.} Így
p. o. ha egy magántulajdonban lévő ingat-
lant vasútépítés céljára kiszájtítanak,
a kártalanítás az épített társaságot terheli.

2. Fleiner: i. m. (Öffentliche Entschädigung)

Hogy pontosan ki a kártérítési kötelezett alany, azt az egyes tételre rendelkezésekkel kapcsolatban fogjuk közelebbről szemlélhetni. Most a kártérítési igény érvényesíthetőségének általános előfeltételeit vizsgáljuk.

A közigazgatási kártérítési kötelezettség általános előfeltétele, hogy a törvény, vagy valamely törvényen alapuló más jogszabály az igényt kifejezetten elismerje, továbbá, hogy az így elismert igény megpóltatásuk feltételei a konkrét esetben fennforogjanak.^{3.} Ez tulajdonképpen nem más, mint a kártérítési igény létrejötté esetén előálló új jogviszony keletkezésének sine qua non-ja. Akkor ugyan is, hogy jogviszony keletkezésével, szükségszerűen valamely vonatkozó objektív rendelkezés,

^{3.} Mátyf. l. i. m. (Közigazgatási kártérítési kötelezettség.)

egy jogszabály léte, továbbá a jogszabályban feltételezett tényállás bekövetkezése. Isten esetében tehát az igény törvényes plimerése a jogszabály, az igény megnyilvánulása fejtételeinek felforgása pedig a vonatkozó tényállás.

A kártérítési igény nélkülözhetetlen alapfeltétele, hogy a magános kártétlenül s nem saját hibája miatt szenvedje. Innen van magánúni kivétel nélkül minden törvényhozáásban felvéve az a tétel, hogy a károsult magános csak abban az esetben támaszthat kártérítési igényt a hivatalnok, vagy az állam ellen, ha a jog által engedett perorvoslatok igénybevételel el nem mulasztotta.⁴

⁴ Pomesányi M.: A vagyoni felelősség elve. (Az állam elleni kártérítési igény érvényesíthetőségének körlebbi anyagi feltételei.)

IV. A közigazgatási kártérítési kötelelem
 jogi természetéről. Közfogó, magánjog.

Jogi természetét tekintve, a
 közigazgatási kártérítési kötelelem közfogó, pou-
 tosabbán közigazgatásjogi jogviszony. Mivel
 a közfogó jogviszony természete a magán-
 jogiétól élesen különbözik, valamely kár-
 térítési igény elbírálásánál is rendkívül
 fontos tehát annak megállapítása, vaj-
 jon közfogó, vagy magánjogi jogviszonyon
 alapuló kártérítési kötelelem áll előtérben,
 illetve, a kártérítési kötelelem a közfogó,
 vagy a magánjog világába tartozik-e?
 A közfogó és a magánjogi kártérítési igény

elismerése és érvényesíthetése ugyanis egész más szempontok szerint történik. E kérdésnél elsősorban arról a vonatkozó tétel rendelkezéseik igazíthatóak el, melyek az alapul szolgáló jogviszony helyzetét meghatározzák. Ilyenek hiányában az analog rendelkezésekből, a törvényhozás egész szelleméből kell a jogviszony helyzetét meghatároznunk.

A jogtudósok már a legrégebbi idők óta igyekeznek a jog két fő ágát, a közbjogot és a magánjogot, egymástól elhatárolni, ez azonban, mindeddig, sajnos, nem sikerült. Konstruktívját tekintve ugyanis a két jogviszony teljesen megegyezik. Keletkezésük, védelmük és céljuk tekintetében van ugyan köztük jelentős elír

és tétéles különbség, aronban az egyes jogvisz-
nyok helyzetének elméletileg is helyes megállapít-
hatásánál a tétéles rendelkezések sem igazít-
hatnak mindenkor kellőképpen pl. str. elvi és té-
teles megkülönböztetés ugyanis gyakran nem
vág egybe, mivel a tétéles szabályozásnál nem
csupán az elvi szempont irányadó, sokszor
célszerűségi szempontok, sőt merő esetlegessé-
gek döntenek.¹

Et római rendelkezések egyik
leghívebbje, Ulpianus, csupán a célra tekint,
arra, hogy a jogviszony kinek az érdekét szolgálja,
midőn a közjog és magánjog köti
különbséget így határozza meg: *Ius publicum*
est, quod ad statum rei Romanae spectat,
privatum, quod ad singulorum utilitatem

¹ Földi l. i. m. (Közjog, magánjog.)

perinet." Mindaddig azonban, míg a status
rei publicae, a köznépek fogalmát közelről,
pontosan meghatározni nem tudjuk, addig
a gyakorlatban Ulpianus meghatározása
nem igazán el bennünket.

Van egy elmélet, mely a jog-
viszonyt bizonyos ismeretek alapján, minden
egyébre való tekintet nélkül, a magánjog
körébe utalja. Ezen teoria szerint a magán-
joghoz tartoznak mindazon jogviszonyok, 1.)
melyeknek magánjogi tartalmuk van, 2.) me-
lyek magánjogi jogcím (szexödés, meghírástb.)
alapján keletkeztek, végül 3.) melyeknél el-
bírálására a polgári bíróságok illetékesek.
Ezen elmélet egymagában természetesen
nem helytálló, mivel ezen ismeretek nem
csak a magánjogi, hanem esetleg a kös-

jogi jogviszonyoknál is fellelhető. ^{2.} Egyelőre tehát még a jogtudomány feladata, hogy a jog két főágát praktice és teoretice egymástól pontosan elhatárolja. Amíg ex. nunc sikerül, addig a gyakorlatban első sorban a vonatkozó teleteljogi intézkedésekre kell támaszkodnunk.

^{2.} Fleiner: i. m. (Verwaltungsrecht.)

V. A méltányosság szerepe a közigazgatási intézkedésekben.

A hadiköltségek valorizációjának kérdése.

Folyó a közigazgatási intézkedési igén-
yek, plimerészek közvetlen, külsős előfeltételei
mik lehetnek, ezeket az egyes, konkrét esetekre
vonatkozó tételszerű megfontolásokban találhatjuk
felsorolva. Azonban, mivel, mint fentebb
említettük, a törvényhozás az élet számtalan
változatára nem tejeskedhet ki, valameny-
nyi felmerülhető esetet előre nem szabá-
lyozhatja.

Mivel a közigazgatási intézkedési
igény csupán az arra illetékesség hatóság elisme-
rő nyilatkozata, vonatkozó határozata

következtében válik érvényesíthetővé, kérdés, el-
 ismerést nyerhet-e, honorálható-e az állam-
 polgároknak valamely, előre nem látott
 esemény folytán előálló közigazgatási kár-
 téritési igénye? Erősebben, törvényes szabá-
 lyozás hiján, csupán méltányosságból ismer-
 hető el és honorálható az igény, azonban itt
 elősorban magasabb, egyetemesebb államérdek,
 etikai szempont a mértékadó. Így p. o. ha
 az állam a betegellátást, a polgárság gyógy-
 keresését teljesen monopolizálva jogszabá-
 llyal tekinthető e monopolizálás követke-
 tében keresetüket csökkent magánorvosok, gyógy-
 szerészek, magángyógyintézetek stb. esetleges
 kártalanítása. Ellenben, ha az állam a bor-
 délyházakat megszüntetné, a bordélyház-
 tulajdonosok nem igényelhetnének kártala-

nitást.

Vis maior (eleui csapas, háború stb.) követelmében kártérítési kötelezettséget elvileg egy állam sem ismer el, mindamellett azonban az arra háxorítottakat segélyben részesíti. Ennek természetesen gazdasági oka van. Valamely, vis maiorból származó kártérítési kötelezettség elismerése ugyanis esetleg az egész államháztartást felboríthatná.

Errel kapcsolatos a hadikölcsönök valorizációjának kérdése is. A közigazgatás törvényszerűségének már fentebb említett követelménye ugyanis, hogy a közérdekében történő megterheléseket valamennyi állampolgár egyenlően, közös alapon viselje. Errel természetesen ellentétben áll az, hogy azok az állampolgárok,

22

kik annak idején hadikölesönök jegyzésével
igyekeztek az állam, a köz érdekét előmoz-
dítani, az akkor kölesönképen befizetett örs-
szeg értékét elvesztették s aranykoronaik he-
lyét csupán aranyfillérek hányadát kapták
vissza). Hiszen a méltányossággal is ellen-
kezik, hogy azok az állampolgárokat, kik
az akkori kormányok felhívására harcias
kötelességeket teljesítették, súlyosabb háro-
raris érje, mint azokat, kik ezen köteles-
ség alól magokat kivonták s vagyonaikat
esetleg az elértéktelenségtől mentesít-
hették. Azon kiskorúak, kiknek a világhá-
ború kitörésekor az árvaszéknél nagy
kémpénnyel vagyonuk feküdt, az akkori
egypoldalú államhatósági ténykedésnek
következtében ma csupán fillérek felett

rendelkerhetnek. E kérdés végleges rendezésekor minden esetre elsősorban az állam teherbíróképességét kell vizsgálni, de nem szabad megfeledkezni a törvényesség, sőt még a méltányosság követelményeiről sem.

VI. A kisajátítás.

Mint fentebb említettük, az önkormányzatok, a konkrét állami feladatok megvalósítása körében előállhat az a helyzet, hogy az egyes érdekek a közérdekkel össze-
ütköznek. Ilyen esetben, ha a közérdekpont-
jából fontos feladatot mindegyik meg nem olda-
ható, az egyes érdeket kell feláldozni. Az
ennek folytán jogserelhetetleneget állam-
polgárok természetesen kármentesítés illeti.

Kisajátítás tág értelemben
azon önkormányzati (hatósági) intézkedés,
mely valamely, a jogrendszer által ismert,
elismerett és védelmezett állami jogot, jo-

gositványt, a közérdek indokából a jogosult akarata nélkül, egészen, vagy részben ideiglenesen felfüggeszt, vagy véglegesen megszüntet, respektive másokra ruház, másoknak átenged. Szűkebb értelemben kisajátítás csak a tulajdonnak, jelesen az ingatlan tulajdonjogának érintett hatósági megszüntetése, elvétele.¹

Itt állam azon jogát, hogy valamely ingatlan tulajdonjogát adott esetben az egyestől elvonja, emeli, valamint a kártalanításnak mértékét és módját és mértékét az egyes államok kisajátítási törvényei szabályozzák.

A kisajátítás miatti kártalanítás egy, a kisajátító állam elleni, pénz-

¹ Kmety K. i. m. (A kisajátítás fogalma és jogi természet.)

szolgálatára irányuló igény. Az állam jelen esetben nem magánjogi jogalanyként, hanem közhatalóként szerepel. A kártérítési igény megállapítása, valamint a kártalanítás iránnyal szembeni kifizetése iránti jogosultság a kiszájtatást megelőző a közhataló, az állammal szemben, saját javára illeti meg.²⁾

Régebben a kiszájtatást is különböző magánjogi elvűletekkel iparkodtak megmagyarázni, azonban ma már nyilvánvaló, hogy a kiszájtatás közhataló, közelebbről közigazgatásjogi jogintézmény. A tulajdonképesen kiszájtató mindig az állam, sohasem az, akinek javára végeredményében a kiszájtatás történik. A jogállásban ugyanis csak az államnak lehet meg a

²⁾ P. Mayer: i. m. (Öffentliche Rechte)

37.
joga arra, hogy az egyes polgárok jövedelmüen
megszerezett magánjogaikhoz nyúljon, illetőleg
arokat korlátozza.^{3.}

Egyes államok kisajátítási tör-
vényi taxative határozzák meg a kisajá-
títás eseteit, mások csupán az általános
irányelveket állapítják meg, melyek sze-
riint a kisajátítás fogható. Van
törvényhozás, mely a két rendszeret egyszerre
alkalmazza. A taxativ felsorolás minden eset-
re a nagyobb jogbiztonság javára szolgál, azon-
ban, mivel a törvényhozás az élet liktető irá-
mával lépést tartani rendszerint nem képes,
céloneki, ha bizonyos feltételek fennforgása
esetén a kisajátítás igényberítelének lehe-
tősége, törvényes korlátok között természet-

^{3.} Maffy l. i. m. (A kisajátításról általában.)

seu, a diszkrecionárius hatáskörön belül is adva-
vau. A jogbiztonság és a gyakorlat, az élet
követelményei szempontjából legmegfelelőbb
tehát a taxatív felsorolás mellett bizonyos
általános irányelvek, feltételek törvényhozás
által meghatározása).

Tételes jogunkban jelenleg úgy
a végleges, mint az ideiglenes kisajátítást
az 1881. XLII. t. c. (A kisajátításról) szabályoz-
za. Ez hatályon kívül helyezi a kisajátítást
azelőtt szabályozó 1868. LV. és LVI. t. cikke-
ket.

A kisajátítási törvény értelmében
kisajátításnak csak közérdekből és csupán a
taxatív felsorolt, valamint mindazon más
esetben lehet helye, melyben azt valamely külön
törvény megállapítja (1. §). Kimondja, hogy a

kisajátítás tárgyát csak ingatlan dolog képezheti
 (9. §). Mégis az 1881. évi t. c. csak a szűkebb értelemben
 vett kisajátítást, az ingatlan kisajátítását szabályozza.
 A 23. § értelmében a kisajátítás valódi és teljes kártalanítás mellett eszközölhető. Tehát a
 kártalanítási összeg mennyiségének megállapításánál nemcsak a
 kisajátított ingatlanok az értéke, hanem 1.) azon értékesítés is, melyet az ingatlan
 a megszerzés, vagy részekre szakítás által szenved, 2.) azon
 általános költségek is, melyek megkívánatnak arra, hogy a birtok,
 amelyből egy rész kisajátított, a kisajátítás előtt gyakorolt
 módon továbbra is használható legyen, végül 3.) azon
 költségtöbblet tökéje is, amelyet a megmaradt birtokrészeknek a
 kisajátítás utáni használata, a kisajátítás előtti állapothoz
 hasonlítva, igényel, számitásba veendő. Az

ingatlanon található függő termés, ültetvények s állatok sérelme nélkül elmozdítható egyéb tárgyak számitásba nem vehetők (24. §). A kisajátítandó tárgyak értéke a becsléskor létező árak szerint határozandó meg (25. §). E szakasz külön kiemeli, hogy a kisajátítandó tárgyak értékének valamely beállható változásból, vagy éppen a kisajátítás folytán létrejövő vállalatból remélhető emelkedése számitásba nem vehető.

A kisajátítási összeg rendszert kézpénzben állapítandó meg. A kártalanítás a kisajátítást megelőző bejegyzéssel egészben, vagy részben más ingattalannal is történehet. A kártalanítandó aromban oly természetbeni közpötlést, melynél ő tartoznék felüljárnani, semmi esetben se köteles el-

44
fogadni (26. §).

A törvények VII. fejezete az ideiglenes kisajátítást szabályozza. Emelint a törvényben felsorolt esetekben ingatlank ideiglenesen is kisajátíthatók (66. §). Az ideiglenes kisajátítás meghatározott időre engedélyezendő tartama a tulajdonos beleegyezése nélkül három éven túl nem terjedhet (67. §). Ha a kisajátító az ideiglenesen kisajátított területet ezen időtartamon túl is műkölti, úgy a végleges kisajátítást a három évi határidő lejártá előtt legalább hat hónappal kérni tartozik; ellenkező esetben az ingatlant a tulajdonosnak visszatérítési köteles (68. §).

A kisajátítási törvényt számos újabb törvény egészíti ki, mely különböző célokra (közútgéhidak, műemlékek stb.)

engedi meg a kisajátítást.

Az ingatlan kisajátításával kapcsolatosan meg kell említenünk a földbirtok-reformot, illetve az ingatlanok megváltását. Az 1980. XXXVI. t. c. (a földbirtok helyesebb megnevezését szabályozó rendelkezésekről) a földszereket főleg azok részére igyekeztek lehetőleg előmordítani, kik a föld gondos és szorgalmas művelésére képesek is és hajlandók is, de eddigi viszonyaik között önkibajukon kívül földhöz nem juthattak. Az állam a szükséges ingatlanokat lehetőleg szabadkeréből, árverésen, vagy a törvényben biztosított elővásárlás jogán szerzi meg. Ha azonban a szükségelt ingatlanok így megszerzhetők nem lennének, az állam azokat az ezen törvényben szabályozott megváltás útján is megszerezheti (1. §).

Az állam az 1920. XXXVI. t. c.

VI. fejezetében felsorolt feltételek mellett az állampolgároknak bizonys, az Országos Földbirtokrendező Bizottság által közzétettnek nyilvánított földbirtokpolitikai célokra szükségesség ingatlankra vonatkozó tulajdonjogát elvonhatja, a szükségesség megerősítésére ingatlant megváltathatja. A megváltás iránt akként kell megállapítani, hogy az érdekelt az ingatlanra a megváltási ár megállapításakor meglévő teljes értékét kapják kárpótlásul (44. §). Tehát az állam jelen esetben is a maga felsőbbégi (közigazgatási) aktusával szünteti meg - bár teljes kártalanítás mellett - az egyes tulajdonjogát.

Mint fentebb láttuk, a kirajtatási törvény csupán ingatlanokra vonatkozik. Azonban épp úgy szükséges lehet, hogy a ható-

ságok ingó dolgok tulajdonát vonják el az egyestől, illetve, hogy bizonyos különös szolgálta-
tásokat követeljenek az állampolgároktól. Ez az eset azonban természetesen csak rendki-
vüli körülmények között, főleg háború ide-
jein állhat elő.

Tételes törvényhozásunkban
erreket az eseteket legutóbb az 1912. LXVIII. (A ha-
diszolgáztatásokról) és LXIX. t.c. (A lovak és jármű-
vek szolgáztatásáról) szabályozta. Az 1912. LXVIII.
t.c. megállapítja, hogy a törvényben megha-
tározott hadiszolgáztatások általában
hik részére igényelhetők (1. §). Kimondja, hogy a
hadiszolgáztatásokért megfelelő térítés jár.
(3. §). Ennek módját és mértékét a 32. és 33.
törvényszakaszok határozzák közelebbről meg.
Ezeknek értelmében a teljesített szolgálta-

tásokért és a szenvedett károkkért járó kártérítést, amennyire lehet, aronnal, községi szinten kell kifizetni. Amennyiben ez így nem lehetséges, a szolgáltatás teljesítését, illetve a szenvedett kár elismerését írásban nyugtatrányozni, igazolni kell. Ez esetben, valamint, amennyiben a megállapított tértéssel, illetve kártérítéssel a szolgáltatást teljesítő, vagy a károsult meg nem elégedve, igényét az illetékes községi elöljáróságnál bejelentheti.

Az 1912. LXIX. t. c. értelmében a lövbirtokok a közigazgatási hatóság felhívására a birtokukban lévő lovakat, öszvéreket, öszvérszamarakat és szamarakat megfelelő kárpótlás ellenében az állam tulajdonába átengedni tartoznak (1. §). Ezen törvény 14. szakasza a szállítási eszközökre vo-

vonatközöség ugyanert rendel el. Az állatok, illetve a szállítási eszközök átvételi árát a vonatközöségi hirdetmény állapítja meg. Ha a birtokos a közzétett árral nem elégszik meg, akkor az állatot, illetve szállítási eszközt a becsúsók megbeszelik, azonban a vonatközöségi felhívás folytatás után beállt áremelkedés tekintetbe nem vehető. Az így megállapított ár ellen jogorvoslatnak helye nincs (6. és 17. §).

É két utóbbi törvénycikket a trianoni békeszerződés 140. cikké értelmében hatályon kívül kellett helyezni.

Régebbi törvények és rendelkezések intézkednek a katonai beszállásról, előfogadásról. A hátrétegi kötelezettséget természetesen ezek is elismer-

rik és szabályozták.

Ér. 1918. LXIII. t. c. (A háború eseteire
szóló kivételes intézkedésekről), az ezt kiegészítő törvé-
nyek és az ezek alapján kibocsátott rendeletek is tar-
talmazzák a tulajdon korlátozására és bizonyos kü-
lönös megállapításokra vonatkozó általános felha-
talmazást és rendelkezéseket.

VII. A kártalanításra vonatkozó egyes
tételen rendelkezések.

Mint fentebb említettük, az egyes állampolgárt ért joghátrány valamely közhatalóság, vagy közalkalmazott által hivatalos hatáskörében, esetleg ennek túllépése folytán okozott kár is lehet. Vizsgáljuk most közelebbről meg, vajjon az ily jogszérelmeu alapuló kártérítési igény mely esetben érvényesíthető; továbbá, hogy az ebből származó kártérítési kötelezettség magát az államot, vagy pedig a rendelkezésével, ténykedésével a károsodást jogtalanul előidéző közhatalóságot, illetve közalkalmazottat terheli-e

elsősorban?

A hivatali állás betöltésében nyilvánuló állami ténykedés által az egyes, mint közhivatalnok, az állami szemszemségének egységébe olvad s annak organumává válik. Hivatali ténykedése az állami élet egyik organikus megnyilvánulása. Vagyis a hivatalnoknak e minőségben végzett ténykedése és akarata magának az általa tettett nyert államhatalomnak ténye és akarata.¹ Ebből következik, hogy az állami elsősorban s közvetlenül kell, hogy felelőséggel tartozzék a közhivatalnokok cselekményei és mulasztásai által magának okozott jogtalan károknak.²

¹ Tomcsányi u.: A magyar felelőség elve. (A közhivatalnok közigazgatási jogviszony-előéletéből folyó tettei.)

² u. a. (Az állami elleni kártérítési igény érvényesíthetőségének közelebbi anyagi feltételei.)

Itt a körülmény, hogy az államot a hibás, vagy vétkes közhatalusok elleni kártérítési jog illeti, a károsult állampolgár szempontjából közömbös. Mindamellett az egyes törvényhozások a károsultnak gyakran csak a vétkes közhatalusok ellen irányuló — nagyrészt magánjogi jellegű — kártérítési igényét ismerik el. Hogy konkrét esetben maga az állam, vagy pedig a közhatalóság, a közhatalusok kötelezhető-e elsősorban a kártérítésre, arvanérve az egyes tételen rendelkezések az irányadók.

A német jogrendszerben, ha az állam, mint államkinestár (fiscus) szerepel, a közhatalusokért, a magánjoghoz hasonlóan, ő is felel. Ellentétben azonban a károsult fél közvetlenül a

közalkalmazott ellen fordulhat; az állam el-
len csak meghatározott esetekben. Bírósági hi-
vatalnokok csak büntetendő károkozásokért
felelnek.³

Az 1871. VIII. t. c. (a bírák és
bíróági hivatalnokok felelőségéről) kimond-
ja, hogy a bírák és bíróági hivatalnokok hiva-
tali kötelességüknek séndékosan, vagy vétkes
gondatlanságból elkövetett megsértéséért, to-
vábbá az exaltal okozott károkozásért is fele-
lőséggel tartoznak (1. §).

Az egyes felelőséget a
törvény II. fejezete szabályozza közelebbről.
Ha a bíró, vagy bíróági hivatalnok hiva-
tali eljárásában cselekvése, vagy mulasztá-
sai által valakinek akár séndékosan,

³ V. Meyer: i. m. (Haftung für rechtswidrige Amtshandlungen.)

akár vétkes gondatlanságból kárt okozott,
 — amennyiben ez a törvényben meghatározott
 perorvoslással nem volt elhárítható; — teljes
 kártérítéssel tartozik; ha pedig a perorvos-
 latra nyilvánvaló vétkessége által okot
 szolgáltatott, a felsőbb bíróság a fél kérel-
 mére az okozott költségekben elmarasztal-
 ja (66. §). A kártérítési kereset megindítá-
 sára szükséges, hogy a keresetösség fe-
 gyelmi eljárás útján előzetesen megállá-
 pították (68. §). Ennek célja, hogy a bírósá-
 gat, bírósági alkalmazottakat az esetleges
 zaklatástól megkímélje. Hivatali büntet-
 tettekben alapuló kártérítési igényével
 az egyes közvetlenül az állam ellen
 is fordulhat, illetve azt, mint orvost,
 perbe idézheti.

Az 1886. XXI. t. c. (A törvényhatósá-
 ságokról) VIII. fejezetében, továbbá az 1886. XXII. t. c.
 (A községekről) III. fejezetében a törvényhatósá-
 gi tiszviselő, illetőleg a községi előjáróság,
 a segéd- és helyelőmunkáikat tagjainak fele-
 lősségét az előzőhöz hasonló értelemben ál-
 lapítja meg. A törvényhatósági bizottság, il-
 letve a községi előjáróság tagjai egyetem-
 legesen felelősek azon törvénytelen határo-
 rat alapján okozott károkkért, mely hatá-
 rozatokhoz hozzájárultak. Ha a károsult az
 elmarasztalt vagyontalansága miatt kielé-
 gítést nem nyerhetne, vagy nem lehetne ki-
 deríteni, hogy a sérelmes határozatra kik
 szavartak, a kárt a viselkedési jog fen-
 tartása mellett - a törvényhatóság, illetve
 a község pénztára téríti meg.

Az 1896. XXXIII. t. c. (A büvádi
 perrenváltás) XXI. fejezetében rendelkezik az
 ártatlanul eloxwedett eláetes letartorta-
 tás, vinoxalati fogság és büntetes esetében
 igényelhető kártalanításról. Meghatározza, hogy
 mely feltételek fennforgása, illetőleg fenn
 nem forgása esetén igényelhető kártalaní-
 tás. Az 580. § kimondja, hogy a kártalanítást
 az állam adja. A kártalanítási igény ki-
 terjed megfelelő körpénzbeli kárpótlás-
 ra, továbbá arra az összegre, melyet az
 elítelt pénzbüntetés és bűnügyi költségek
 gyauant fixetett, ama tárgyak értékére,
 melyeket tőle elkobortak és annak a
 munkának tiorta jövedelmére, amelyet
 az elítelt a helytelenül megállapított
 szabadságvesztés büntetés tartama alatt

kievoldemelt.

A kártalanítás összeget a kir. Curia határozata alapján az igazságügyi miniszter állapítja meg. Az államot a kártalanítás összege erejéig visszakereseti jog illeti mindazonok ellen, akiknek cselekménye, vagy mulasztása a kártalanításra okúlvolt. Bíró, bírósági hivatalnok, valamint a kir. ügyészség tagja ellen visszakereseti jog az államot csak abban az esetben illeti, ha jogerősen megvan állapítva, hogy az a cselekményök, vagy mulasztásuk, mely a kártalanítás okúlvolt, fegyelmi vétés, vagy büncselekmény (588. §).

A közigazgatási kártérítési igény érvényesítése a legtöbb esetben az egyes tételen rendelkezések értelmében

c. rendes bíróságok, vagy valamely ad hoc bíróság hatáskörébe tartozik. Ezzelőre még arokban az államokban is így láthatjuk, melyeknek fejlett közigazgatási bíróságlásuk van. Mindamellett úgy a kártérítési igények elbírálását, mint a kártalanítás összegeinek kétes, vitás esetekben való megállapítását a közigazgatási bíróság kizárólagos hatáskörébe tartozónak kell tekintenuünk.

A törvényhozás feladata, hogy az ily természetű igények a közigazgatási bíróság kizárólagos hatáskörébe utaltassanak. A jogtudományunk kell a közigazgatási kártérítési kötelezettség fogalmát a megmaradt irányban továbbfejleszteni, rendszerbe foglalni, hogy az egyöntetű, úgy az elméleti, mint a gyakor-

lati követelményeknek megfelelő tételen szá-
bírókás alapját megteremtésére.

Tartalom:

Oldal:

Förviásmunkák.

2.

I. Bevezetés. A közigazgatási köztérítési kötelezettség fogalma.

4.

II. A köztérítési kötelelem keletkezése.

12.

III. A közigazgatási köztérítési kötelelem alanyai. A kötelelem létrejöttének általános előfeltételei.

16.

IV. A közigazgatási köztérítési kötelelem jogi természetéről. Hőjog, magánjog.

24.

V. A méltányosság szerepe a közigazgatási köztérítésnél. A hadikölesönök valószínűségének kérdése.

29.

VI. A kivájtítás.

34.

VII. A köztérítési jogra vonatkozó egyes tételes rendelkezések.

48.

Tartalom.

58.

13762 1957